

Europeiskt bevisupptagningsbeslut

Justitiedepartementet

2004-03-08

Dokumentbeteckning

KOM(2003) 688 slutlig

Förslag till rådets rambeslut om ett europeiskt bevisupptagningsbeslut avseende föremål, handlingar eller uppgifter som skall företas i brottmål

Sammanfattning

Förslaget till rambeslut går ut på att en myndighet i en medlemsstat skall kunna utfärda ett europeiskt bevisupptagningsbeslut, varefter myndigheterna i en annan sådan stat skall verkställa beslutet genom att ta om hand och överlämna de bevis som begärs. Härigenom skall möjligheten att i ett brottmålsförfarande få tag i bevis som finns i en annan medlemsstat förbättras.

1 Förslaget

1.1 Innehåll

Allmänt om förslaget

Förslaget presenteras som det första steget av tre, som syftar till att ersätta traditionell rättslig hjälp med motsvarande åtgärder baserade på principen om ömsesidigt erkännande. Utgångspunkten för förslaget är de mål som fastslagits i dels Tammerforsslutsatserna från år 1999, dels åtgärdsprogrammet från år 2000 för genomförande av principen om ömsesidigt erkännande av domar i brottmål.

Artikel 1 – Definition av det europeiska bevisupptagningsbeslutet samt skyldigheten att verkställa sådana beslut

Artikeln innehåller två av rambeslutets mest centrala bestämmelser, nämligen *dels* en definition av vad som är ett europeiskt bevisupptagningsbeslut, *dels* en bestämmelse som slår fast den grundläggande skyldigheten att verkställa ett sådant beslut i enlighet med principen om ömsesidigt erkännande.

Enligt definitionen av ett europeiskt bevisupptagningsbeslut är detta ett beslut som utfärdas av en behörig rättslig myndighet i en medlemsstat i syfte att inhämta föremål, handlingar eller uppgifter från en annan medlemsstat för företeende i sådana förfaranden som avses i artikel 4.

Artikel 2 – Definitioner

I bestämmelsen definieras olika begrepp som används i rambeslutet. Definitionerna är (återges inte exakt):

- *Utfärdande stat* – den medlemsstat där ett europeiskt bevisupptagningsbeslut har utfärdats.
- *Verkställande stat* – den medlemsstat där de föremål, handlingar eller uppgifter som är föremål för ett europeiskt bevisupptagningsbeslut finns.
- *Utfärdande myndighet* – domstol, undersökningsdomare eller åklagare som är behörig att utfärda ett europeiskt bevisupptagningsbeslut.
- *Verkställande myndighet* – en myndighet som enligt nationell lag är behörig att verkställa ett europeiskt bevisupptagningsbeslut.
- *Informationssystem* – system för databehandling m.m.
- *Datorbehandlade uppgifter* – en framställning av information som kan behandlas i ett informationssystem.
- *Elektroniska kommunikationsnät* – system för överföring av signaler via tråd, radio, på optisk väg eller elektromagnetisk överföring.
- *Brott* – straffbar gärning som kan leda till förfaranden inför en domstol som är behörig att handlägga brottmål.

Artikel 3 – Typer av föremål, handlingar och uppgifter som omfattas

I bestämmelsen anges vad som kan bli föremål för ett europeiskt bevisupptagningsbeslut. Utgångspunkten är att det är fråga om ett föremål, en handling eller en uppgift som kan företes i ett sådant förfarande som anges i artikel 4. Ett europeiskt bevisupptagningsbeslut får dock inte utfärdas i syfte att ta upp

- förhör eller utsagor av t.ex. misstänkta, vittnen eller sakkunniga,

- bevisning från en persons kropp, t.ex. DNA,
- bevisning i realtid, t.ex. genom avlyssning,
- bevisning som kräver ytterligare undersökning, sammanställning eller analys, t.ex. genom samkörning av register.

Undantagen hindrar inte att ett europeiskt bevisupptagningsbeslut utfärdas i något av de nu nämnda syftena, om beslutet avser bevisning som redan tidigare har samlats in.

Artikel 4 – Typer av förfaranden där ett europeiskt bevisupptagningsbeslut får utfärdas

Utfärdande av ett europeiskt bevisupptagningsbeslut är begränsat till vissa typer av förfaranden. Ett beslut får utfärdas i ett brottmålsförfarande eller i ett administrativt förfarande där beslutet kan överklagas till en domstol som är behörig att handlägga brottmål. Även sådana förfaranden som nu sagts omfattas, där en juridisk persons ansvar prövas.

Artikel 5 – Det europeiska bevisupptagningsbeslutets innehåll och form

Ett europeiskt bevisupptagningsbeslut skall innehålla de uppgifter som anges i formuläret i bilagan till rambeslutet. Beslutet skall vara översatt till ett språk som den verkställande medlemsstaten har förklarat sig godta.

Artikel 6 – Villkor för utfärdande av det europeiska bevisupptagningsbeslutet

Förutsättningar för att ett europeiskt bevisupptagningsbeslut skall få utfärdas är att:

- föremålen, handlingarna eller uppgifterna skall vara nödvändiga och stå i proportion till syftet med det förfarande där de skall användas,
- föremålen, handlingarna eller uppgifterna skulle under motsvarande förutsättningar kunna bli föremål för ett beslut om bevisupptagning i den utfärdande medlemsstaten,
- föremålen, handlingarna eller uppgifterna kan antas komma att godtas som bevisning vid det förfarande som beslutet om bevisupptagning gäller.

Artikel 7 – Översändande av det europeiska bevisupptagningsbeslutet

Ett europeiskt bevisupptagningsbeslut skall översändas direkt till den verkställande myndigheten.

2003/04:FPM73

Artikel 8 – Central kriminalregistermyndighet

Varje medlemsstat skall utse en central kriminalregistermyndighet dit andra medlemsstater kan skicka bevisupptagningsbeslut i syfte att få uppgifter om domar och liknande beslut.

Artikel 9 – Beslut om upptagande av ytterligare bevisning

Om den utfärdande myndigheten behöver ytterligare bevisning än den som omfattades av ett tidigare bevisupptagningsbeslut, krävs inte att ett helt nytt beslut utfärdas. I stället föreskrivs i bestämmelsen ett förenklat förfarande som kan tillämpas i en sådan situation.

Artikel 10 – Villkor för användning av personuppgifter

Personuppgifter som har inhämtats enligt ett europeiskt bevisupptagningsbeslut får inte användas för andra ändamål än det för vilket ett sådant beslut kan utfärdas, för ärenden med direkt anknytning till ett sådant beslut eller till förebyggande av ett omedelbart och allvarligt hot mot den allmänna säkerheten. Om den verkställande medlemsstaten eller den person uppgifterna gäller lämnar samtycke till det får dock personuppgifter användas även i ett annat syfte än vad nu sagts.

Vidare föreskrivs i bestämmelsen att uppgifter som har inhämtats i enlighet med rambeslutet som regel skall vara underkastade sekretess.

Artikel 11 – Erkännande och verkställighet

Den verkställande medlemsstaten skall utan krav på vidare formaliteter erkänna ett europeiskt bevisupptagningsbeslut samt vidta de åtgärder som krävs för att verkställa beslutet på motsvarande sätt som om begäran kom från en myndighet i det egna landet.

Artikel 12 – Rättssäkerhetsgarantier i samband med verkställigheten

Bestämmelsen innehåller minimikrav som medlemsstaterna skall se till är uppfyllda när ett bevisupptagningsbeslut verkställs:

- De metoder som används skall vara så lite ingripande som möjligt.

- Fysiska personer skall inte tvingas förete föremål, handlingar eller uppgifter som innebär att de riskerar att röja sin egen brottslighet.
- Den verkställande myndigheten skall omedelbart underrätta den utfärdande myndigheten om den finner att ett bevisupptagningsbeslut har verkställts på ett sätt som strider mot lagen i den verkställande medlemsstaten.

Vidare föreskrivs i samma artikel ett antal förfarandebestämmelser som gäller när den verkställande medlemsstaten tillämpar beslag och husrannsakan för att verkställa ett bevisupptagningsbeslut.

Artikel 13 – Formaliteter som skall iakttas i den verkställande staten

Den utfärdande myndigheten får kräva

att den verkställande myndigheten använder tvångsmedel för att verkställa bevisupptagningsbeslutet, om den utfärdande myndigheten bedömer att det finns risk för att de eftersökta föremålen, handlingarna eller uppgifterna ändras, flyttas eller förstörs,

att utredningen behandlas med sekretess,

att företrädare för den utfärdande myndigheten har möjlighet att närvara vid verkställigheten av ett bevisupptagningsbeslut,

att den verkställande myndigheten registrerar vem i den staten som har hanterat bevisen,

att andra formaliteter som den utfärdande myndigheten begär skall iakttas vid verkställighet, förutsatt att dessa inte strider mot grundläggande rättsprinciper i den verkställande medlemsstaten.

Artikel 14 – Upplysningsplikt

Den verkställande myndigheten skall underrätta den utfärdande myndigheten om den finner att det borde vidtas åtgärder som inte omfattas av bevisupptagningsbeslutet.

Artikel 15 – Grunder för att inte erkänna eller verkställa ett europeiskt bevisupptagningsbeslut

I bestämmelsen anges två uttryckliga avslagsgrunder, nämligen *ne bis in idem* – dvs. förbud mot lagföring flera gånger för samma brott – och att det föreligger immunitet eller privilegier som enligt lagen i den verkställande medlemsstaten hindrar verkställighet.

Utgångspunkten i rambeslutet är att krav på dubbel straffbarhet får uppställas endast i den omfattning detta är tillåtet enligt artikel 24.2 och 24.3. Enligt dessa bestämmelser får medlemsstater som vid ömsesidig rättslig hjälp uppställer krav på dubbel straffbarhet för att verkställa beslag och husrannsakan fortsätta med detta under en övergångsperiod om fem år.

I artikelns första punkt finns ett undantag från möjligheten att uppställa krav på dubbel straffbarhet. Ett sådant krav får inte uppställas om det för att verkställa bevisupptagningsbeslutet inte krävs att husrannsakan genomförs i ett privat utrymme och/eller att brottet finns med i den lista som finns intagen under artikelns andra punkt. Det kan noteras att denna lista är en kopia av listan i rambeslutet om tillämpning av principen om ömsesidigt erkännande på bötesstraff.

Artikel 17 – Tidsfrister och förfaranden för erkännande, verkställighet och översändande

Bestämmelsen innehåller frister för verkställighet av ett europeiskt bevisupptagningsbeslut samt frister för översändande av föremål, handlingar eller uppgifter som har inhämtats till följd av ett sådant beslut.

Huvudregeln är att ett europeiskt bevisupptagningsbeslut, om föremålen finns direkt tillgängliga, skall verkställas genast eller i annat fall senast sextio dagar efter det att den verkställande medlemsstaten mottog bevisupptagningsbeslutet. Verkställighet får dock ske senare om det enligt artikel 18 finns skäl att skjuta på verkställigheten.

Om verkställighet vägras skall ett sådant beslut delges den utfärdande myndigheten inom tio dagar från det att bevisupptagningsbeslutet översändes.

Överlämnande av föremål, handlingar eller uppgifter som har inhämtats enligt ett europeiskt bevisupptagningsbeslut skall ske inom trettio dagar från verkställigheten, om inte beslutet har överklagats.

Den verkställande myndigheten får begära att föremål, handlingar eller uppgifter som överlämnas skall återlämnas när de inte längre behövs i den utfärdande medlemsstaten.

Artikel 18 – Grunder för uppskjutande av verkställigheten

Verkställigheten av ett europeiskt bevisupptagningsbeslut får skjutas upp

- om formuläret är ofullständigt ifyllt,

- om verkställigheten skulle skada en pågående brottsutredning,
- om de föremål, handlingar eller uppgifter som avses används i ett pågående brottmål.

Artikel 19 – Överklagande av beslut om straffprocessuella tvångsmedel

Medlemsstaterna skall se till så att alla parter, inklusive tredje part i god tro, skall kunna överklaga ett europeiskt bevisupptagningsbeslut. En sådan talan skall väckas vid domstol i den utfärdande eller i den verkställande medlemsstaten. Ett överklagande av själva grunden för att utfärda ett europeiskt bevisupptagningsbeslut får göras endast i den utfärdande medlemsstaten.

Ett överklagande i den verkställande medlemsstaten har suspensiv effekt i upp till sextio dagar i fråga om överlämnande av föremål, handlingar eller uppgifter som har inhämtats genom verkställighet av ett bevisupptagningsbeslut.

Artikel 20 – Ersättning

Den utfärdande medlemsstaten skall ersätta de skadestånd som den verkställande medlemsstaten har betalat ut för skadelidande till följd av bevisupptagningsbeslutet. Detta gäller dock inte om skadan beror på den verkställande medlemsstatens agerande vid verkställigheten av bevisupptagningsbeslutet.

Artikel 21 – Behörighet avseende datorbehandlade uppgifter som lagras i ett informationssystem på en annan medlemsstats territorium

Medlemsstaterna skall vidta åtgärder för att kunna överlämna uppgifter o.dyl. från en dator som befinner sig på en annan medlemsstats territorium, men som är lagligen tillgängliga från den verkställande medlemsstatens territorium. En medlemsstat på vars territorium sådana uppgifter finns åläggs vidare att ha en sådan lagstiftning att en verkställande medlemsstat som nu sagts har möjlighet att verkställa ett europeiskt bevisupptagningsbeslut avseende sådan uppgifter.

Artikel 22 – Övervakning av rambeslutets effektivitet

En medlemsstat som har haft problem med verkställigheten av bevisupptagningsbeslut skall underrätta kommissionen om detta. Vidare skall medlemsstaterna varje år rapportera till kommissionen om bl.a. antalet utfärdade och verkställda bevisupptagningsbeslut.

Artikel 23 – Förhållandet till andra rättsliga instrument

Rambeslutets bestämmelser skall från och med den 1 januari 2005, i förhållandet mellan medlemsstaterna, ersätta motsvarande bestämmelser i

- 1959 års europeiska konvention om ömsesidig rättslig hjälp i brottmål och dess protokoll från år 1978 och 2001,
- 1990 års konvention om penningtvätt, efterforskning, beslag och förverkande av vinning av brott (förverkandekonventionen),
- Schengenkonventionen, och
- EU:s konvention från år 2000 om ömsesidig rättslig hjälp i brottmål och dess tilläggsprotokoll från år 2001.

Vidare föreskrivs att medlemsstater mellan sig får fortsätta att tillämpa t.ex. bilaterala avtal som går längre än rambeslutet eller ingå sådana avtal, förutsatt att detta anmäls till rådet och till kommissionen.

Artikel 24 – Övergångsbestämmelser

Framställningar om ömsesidig rättslig hjälp som har mottagits före den 1 januari 2005 skall handläggas enligt äldre bestämmelser. Framställningar som mottas därefter skall handläggas enligt rambeslutets bestämmelser.

I artikeln finns även bestämmelser om att medlemsstater som uppställer krav på dubbel straffbarhet för att bevilja ömsesidig rättslig hjälp i form av beslag och husrannsakan får fortsätta med att uppställa ett sådant krav i högst fem år efter rambeslutets ikraftträdande (se även artikel 16). Vidare föreskrivs i artikeln att medlemsstater vid sin bedömning av om det finns dubbel straffbarhet inte får vägra erkännande av ett bevisupptagningsbeslut på den grunden att den verkställande medlemsstatens lagstiftning inte föreskriver samma typ av skatter eller avgifter eller föreskriver samma bestämmelser om skatter, avgifter, tullar eller valutatransaktioner som den utfärdande medlemsstaten.

Artikel 25 – Genomförande

Medlemsstaterna skall före den 1 januari 2005 ha genomfört rambeslutets bestämmelser. Genomförandet skall redovisas till rådets generalsekretariat och till kommissionen. Kommissionen skall senast den 30 juni 2005 överlämna en rapport om genomförandet till Europaparlamentet och till rådet.

Artikel 26 – Ikraftträdande

Rambeslutet träder i kraft den tjugonde dagen efter att det har offentliggjorts i Europeiska unionens officiella tidning.

1.2 Gällande svenska regler och förslagets effekt på dessa

Bestämmelser om bevisupptagning i brottmål på begäran av en annan stat finns i lagen (2000:562) om internationell rättslig hjälp i brottmål. I samma lag finns även bestämmelser om rättslig hjälp utomlands, t.ex. när en svensk åklagare eller domstol begär bevisupptagning i en annan stat. Bestämmelserna bygger i stor utsträckning på 1959 års europeiska konvention om ömsesidig rättslig hjälp i brottmål och dess protokoll från år 1978. Vidare genomför lagen Schengenkonventionens bestämmelser om rättslig hjälp i brottmål samt vissa bestämmelser i EU:s konvention från år 2000 om ömsesidig rättslig hjälp i brottmål.

Vid bevisupptagning på begäran av en annan stat gäller som utgångspunkt att åtgärder kan vidtas i Sverige under de förutsättningar som gäller för en motsvarande åtgärd under en svensk förundersökning eller rättegång. I lagen om internationell rättslig hjälp i brottmål anges formkrav och andra förutsättningar som skall vara uppfyllda för att en begäran om rättslig hjälp i

Sverige skall kunna bifallas. För att husrannsakan och beslag skall få vidtas på begäran av en annan stat krävs att det föreligger dubbel straffbarhet (se avsnitt 3.3). Detta krav gäller inte i förhållande till en medlemsstat i Europeiska unionen, Norge eller Island.

I 2 kap. 14 § lagen om internationell rättslig hjälp i brottmål anges de avslagsgrunder som kan komma ifråga i ett ärende om rättslig hjälp i brottmål. En ansökan skall som regel avslås om ett bifall till ansökan skulle kränka Sveriges suveränitet, medföra fara för rikets säkerhet eller strida mot allmänna rättsprinciper eller andra väsentliga intressen, om gärningen har karaktär av ett politiskt brott eller utgör ett militärt brott, eller om omständigheterna annars är sådana att ansökan inte bör bifallas.

Verkställighet i Sverige av ett europeiskt bevisupptagningsbeslut torde främst kräva åtgärder som motsvarar husrannsakan och beslag. Det finns dock i dag inte några bestämmelser som reglerar erkännande och verkställighet av denna typ av beslut i syfte att uppta bevisning. Det bör under det fortsatta arbetet övervägas om en reglering kan bygga vidare på den som finns i lagen om internationell rättslig hjälp i brottmål eller om det krävs en särskild, ny lagstiftning för erkännande och verkställighet av europeiska bevisupptagningsbeslut.

1.3 Budgetära konsekvenser

Då det nya förfarandet syftar till att ersätta nuvarande ärenden om rättslig hjälp i brottmål, torde detta innebära att en typ av ärenden ersätts av en annan liknande ärendetyp. Såvitt kan bedömas kommer ett genomförande av rambeslutet således inte att medföra några extra kostnader. Eventuella budgetära konsekvenser skall finansieras inom budgetramen.

2 Ståndpunkter

2.1 Svensk ståndpunkt

Sverige är positivt inställt till utgångspunkten för förslaget – att påbörja arbetet med att ersätta traditionell rättslig hjälp med motsvarande förfaranden baserade på principen om ömsesidigt erkännande. Förslaget har många fördelar, t.ex. tidsfrister, avskaffande av krav på dubbel straffbarhet och ett minimum av avslagsgrunder. Samtidigt framstår det som angeläget att inte i ett nytt rambeslut skapa nya lösningar i frågor som behandlas i instrument som samtidigt är föremål för genomförande i medlemsstaterna, t.ex. rambeslutet om verkställighet i EU av beslut om frysning av egendom och bevismaterial samt EU:s konvention från år 2000 om ömsesidig rättslig hjälp i brottmål.

2.2 Medlemsstaternas ståndpunkter

2003/04:FPM73

När utkastet till rambeslut presenterades vid informella rådet för rättsliga och inrikes frågor (RIF) den 23 januari 2004 hade flertalet medlemsstater samma uppfattning som Sverige i frågan om vikten av att inte skapa ett nytt instrument i frågor som redan regleras i instrument som ännu inte har genomförts i medlemsstaterna.

2.3 Institutionernas ståndpunkter

2.4 Remissinstansernas ståndpunkter

3 Övrigt

3.1 Fortsatt behandling av ärendet

Utkastet till rambeslut presenterades vid informella rådet för rättsliga och inrikes frågor (RIF) den 23 januari 2004. Det irländska ordförandeskapet planerar att inleda förhandlingar om utkastet under våren 2004, men skall först överväga de synpunkter som framfördes vid ministermötet.

3.2 Rättslig grund och beslutsförfarande

Avdelning VI, artikel 31.1 (a) och (c) och 31.2 samt 34.2 (b) i Fördraget om Europeiska unionen.

3.3 Fackuttryck/termer

Dubbel straffbarhet: Dubbel straffbarhet föreligger om den gärning som ligger till grund för en utländsk begäran om t.ex. rättslig hjälp också utgör brott enligt svensk lag.

Ne bis in idem: Förbud mot att straffa någon två gånger för samma sak. Begreppet används normalt i syfte att förhindra att en person som är dömd i ett land döms på nytt i ett annat land för samma gärning.